

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА

УДК 657.1

*Андрейцева І.А.,
к.е.н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Розглянуто окремі проблемні питання щодо формування облікової політики підприємства, з урахуванням застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і звітності. Висвітлено порядок формування облікової політики за національними стандартами за окремими об'єктами обліку.

***Ключові слова:** облікова політика, бухгалтерський облік, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.*

Вступ. Глобалізаційні процеси зумовили необхідність упровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) у практику українських підприємств для їх участі в міжнародному співробітництві.

Під час формування облікової політики підприємства самостійно її визначають: обирають форму бухгалтерського обліку, порядок реєстрації та узагальнення інформації; розробляють систему внутрішньогосподарського обліку; затверджують правила документообігу облікової інформації, робочий план рахунків тощо. Проте підприємства повинні дотримуватись вимог нормативних документів, що визначають основні аспекти формування облікової політики.

Отже, спробуємо з'ясувати, як впливає застосування підприємствами МСФЗ, положень (стандартів) бухгалтерського обліку на формування їх облікової політики.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд проблемних питань, які стосуються формування облікової політики, з урахуванням застосування ними міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку і звітності та розробка рекомендацій з її вдосконалення.

Дослідженням поняття «облікова політика» та нормативного регулювання діяльності бухгалтерії займались Ф. Бутинець, В. Гурочкіна, П. Житній, М. Карпущенко, Я. Соколов, П. Сук, Н. Цветкова та інші. Зміст та структуру Наказу про облікову політику підприємства вивчали такі вчені: І. Жолнер, Ю. Ночовна, О. Охрамович, Г. Соболев, Л. Котенко та Л. Поливана.

Враховуючи, що бухгалтерський облік для підприємств має організовуватись у певному порядку, необхідно розробити таку методичку, реалізація якої б забезпечила максимальну ефективність господарської діяльності. Такою загальноприйнятою методикою є формування облікової політики суб'єкта господарювання.

Результати дослідження. Використання терміну «облікова політика» розпочалось із ринковими перетвореннями в Україні, що зумовило можливість вибору альтернативних варіантів відображення в обліку та звітності господарських операцій.

Розглянемо трактування даного поняття у міжнародних та вітчизняних стандартах бухгалтерського обліку. Зокрема, у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку і звітності «облікова політика – можливість легально маніпулювати фінансовими результатами на конкретному підприємстві; конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів; обдумане оформлення балансу в межах існуючих законів при дотриманні загальноприйнятих принципів складання річного звіту» [1].

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика визначається: «сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності» [2].

Отже, можна стверджувати, що термінологічно трактування терміну «облікова політика» в Законі України недосконале. Міжнародне означення облікової політики має ринковий характер, яке дозволяє максимізувати ефективність господарювання, маневрувати активами й пасивами підприємства, враховуючи ринкову кон'юнктуру з врахуванням стратегії і тактики суб'єкта господарювання.

На наш погляд, у визначенні облікової політики доцільно врахувати такі аспекти. Так, згідно із Законом облікова політика обирається підприємством самостійно, з врахуванням принципів, методів і процедур ведення обліку, що регулюються національними та міжнародними стандартами. Крім того, креативність у веденні обліку передбачає альтернативність та самостійність в обранні конкретних методів обліку у відповідності із Законом й іншими нормативними актами, які відповідають галузевим особливостям діяльності підприємства.

Таким чином, облікова політика – сукупність конкретних принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для формування фінансової звітності, що закріплена локальним нормативним актом і забезпечує креативний підхід щодо мінімізації витрат та максимізації прибутку.

МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках і помилки» визначає облікову політику «конкретні принципи, домовленості, правила та процедури, прийняті управлінським персоналом при складанні та поданні фінансових звітів» [3]. Метою стандарту є поліпшення доцільності і надійності фінансової звітності господарюючого суб'єкта та порівнянності звітності у часі або з іншими юридичними особами.

МСБО 8 регулює такі питання: вибір і застосування облікової політики; зміни в облікових оцінках; виправлення помилок попередніх звітних періодів.

Міжнародні стандарти не регламентують структуру документа про облікову політику, але він, як правило, включає 3 розділи:

1. Загальні положення.
2. Організаційний розділ.
3. Методичний розділ.

Проаналізуємо методичну складову облікової політики, яка являє собою опис конкретних способів відображення інформації в обліку та звітності, з врахуванням підходів за міжнародними стандартами.

Зокрема, згідно з п. 14 МСБО 8, суб'єкт господарювання повинен змінити облікову політику, якщо їх вимагає стандарт обліку, або якщо такі зміни сприяють підвищенню достовірності й доречності звітної інформації. За міжнародними стандартами не вважають змінами облікової політики:

- застосування облікової політики до операцій, інших подій чи умов, які відрізняються від тих, що мали місце раніше;
- застосування облікової політики до операцій, інших подій чи умов, які не відбувалися раніше, або були несуттєвими.

Розглянемо основні методичні елементи об'єктів облікової політики за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО).

Кількісні та якісні критерії суттєвості інформації про господарські операції й статті фінансової звітності визначаються керівництвом підприємства, якщо вони не встановлені П(С)БО, враховуючи потреби користувачів інформації. Суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності.

Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», підприємства можуть не наводити статті у звітності, за якими відсутня інформація до розкриття, а також включати статті зі збереженням їх назви й коду рядка з переліку, наведених у національних положеннях,

якщо стаття відповідає таким критеріям: інформація є суттєвою; оцінка статті може бути достовірно визначена.

У відповідності з П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», облікова політика може змінюватись, якщо змінюються статутні вимоги, вимоги органу, що затверджує положення (стандарт) бухгалтерського обліку, або якщо зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Вплив зміни облікової політики на події та операції минулих періодів відображаються у звітності:

- коригуванням сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;
- повторного надання порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів.

Наслідки зміни облікових оцінок слід включати до звітності у тому періоді, в якому відбулась зміна, а також у наступних періодах, якщо зміна впливає на ці періоди.

При вибутті запасів обирається один із методів їх оцінки, наведених у П(С)БО 9 «Запаси», зокрема: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, метод ФІФО, нормативних затрат, ціни продажу.

Також П(С)БО 9 визначає особливості порядку обліку та розподілу транспортно-заготівельних витрат. Підприємство самостійно визначає їх віднесення безпосередньо до первісної вартості придбаних запасів; застосування окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; застосування оцінки товарів за цінами продажу та окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат.

Методи нарахування амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів наведені у П(С)БО 7 «Основні засоби», а саме: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий. Нарухування амортизації може здійснюватись з врахуванням мінімально допустимих строків корисного використання основних засобів, встановлених податковим законодавством.

При виборі методу амортизації нематеріального активу враховують умови отримання майбутніх економічних вигод. Якщо такі умови визначити неможливо, то амортизація нараховується за прямолінійним методом.

Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають.

Величину вартісного критерію віднесення матеріального активу до малоцінних необоротних активів підприємство встановлює самостійно. Методи нарахування їх амортизації визначається підприємством

самостійно. Крім того, можна обрати такі методи нарахування амортизації для малоцінних необоротних активів, а саме:

- нарахування амортизації у першому місяці використання у розмірі 50% його вартості та решту 50% вартості у місяці їх списання з балансу внаслідок непридатності для подальшого використання;
- нарахування амортизації у першому місяці використання в розмірі 100% його вартості.

П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначено, що поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.

Для визначення такої вартості потрібно від дебіторської заборгованості на дату балансу вирахувати величину резерву сумнівних боргів, виходячи зі платоспроможності окремих дебіторів або на підставі класифікації дебіторської заборгованості. Тому в обліковій політиці підприємства потрібно визначити, який метод розрахунку величини резерву сумнівних боргів використовуватиметься:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності.

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Порядок класифікації зобов'язань визначено у П(С)БО 11 «Зобов'язання». Залежно від визначеності терміну та оцінки зобов'язань можуть бути виділені забезпечення. Забезпеченням вважається зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу.

Забезпечення створюються для відшкодування наступних операційних витрат на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію, виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Суми створених забезпечень визнаються витратами. Підприємству забороняється створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства. Вони використовуються для відшкодування лише тих витрат, для яких вони створені.

Методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг визначено П(С)БО 15 «Дохід». У документі вказується алгоритм: вивчення виконаних робіт; визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну лату, в загальному обсязі послуг, які мають бути надані; призначення питомої ваги витрат, понесених підприємством у зв'язку з наданням послуг, в загальній очікуваній вартості таких витрат.

Вимоги до визнання складу витрат, визначені у П(С)БО 16 «Витрати». Підприємства самостійно визначають перелік і склад постійних і змінних загальновиробничих витрат, перелік і склад статей калькуляції виробничої собівартості продукції (робіт, послуг). Номенклатура статей калькуляції може враховувати особливості технології та організації виробництва підприємства, питому вагу окремих видів витрат у собівартості продукції.

Врахування принципу послідовності передбачає постійне використання стабільної облікової політики. Перегляд облікової політики має бути обґрунтований. Зміни до неї можуть бути внесені з початку року.

Аналіз української практики виявив, що у більшості підприємств накази про облікову політику або відсутні, або мають недоліки, які створюють перешкоди щодо організації бухгалтерського обліку.

На нашу думку, не має потреби у Наказі описувати структуру облікової служби, функції бухгалтерів та інші аспекти роботи бухгалтерії, оскільки підприємство формує Положення про бухгалтерську службу та посадові інструкції бухгалтерів. У Наказі доцільно здійснювати посилання на зазначені нормативні документи.

Іншим недоліком є відсутність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський. Доцільно основну частину Наказі структурувати на розділи: «Фінансовий облік», «Управлінський облік». Так, у розділі «Фінансовий облік» виокремити об'єкти обліку щодо яких існують альтернативні варіанти відображення господарських операцій в обліку. Важливими елементами розділу «Управлінський облік» повинні бути: система ведення управлінського обліку, методи калькулювання собівартості продукції та інше.

У результаті дослідження встановили недостатність розробки системи обліково-аналітичної роботи, зокрема, системи внутрішньогосподарського контролю, а також відсутність або наявність локальних нормативних документів зі значними порушеннями щодо їх оформлення. На багатьох підприємствах не має розробленого Положення про бухгалтерську службу. У Наказі про облікову політику доцільно виділяти різні види обліку для підвищення якості звітності для різних користувачів.

Отже, пропонуємо Наказ про облікову політику формувати за такими розділами:

1. Загальні положення.
2. Нормативно-методичні основи організації бухгалтерського обліку.
3. Фінансовий облік.
4. Управлінський облік.
5. Заключні положення.

Запропонована структура Наказу сприятиме впровадженню системного підходу щодо організації бухгалтерського обліку та формування показників фінансової звітності.

Висновки. Питання організації облікової політики є одним із актуальних і складних у теорії та практиці вітчизняного бухгалтерського обліку. Сформульоване визначення терміну «облікова політика» передбачає системний підхід у поєднанні її окремих елементів.

Внаслідок проведеної роботи було визначено особливості формування облікової політики підприємств, які використовують для ведення обліку і складання фінансової звітності вимоги МСФЗ, МСБО, П(С)БО. Встановлено існування відмінностей методичної складової облікової політики.

Запропонована структура Наказу про облікову політику дозволить регламентувати важливі основи обліково-аналітичної роботи підприємств. З огляду на розглянуте, рекомендовані пропозиції щодо формування облікової політики підприємств мають важливе значення для системного вдосконалення організації бухгалтерського обліку у відповідності до норм міжнародного законодавства.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_004
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», затв. ВРУ від 16.07.1999 р. №996-XIV зі змінами і доповненнями// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_k53
4. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
5. Л. Поливана. Організація облікової політики підприємства/ Л. Поливана, А. Губар// Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 5. – С.45-52.

Summary. It was reviewed the issues concerning the formation of accounting policy as a factor of enterprise performance management, taking into account the international accounting standards and reporting. Lit order of formation of accounting policy accounting to national standards for separate accounting objects.

Keywords: accounting policy, accounting, international accounting standards and financial reporting, national provisions (standards) of accounting.